

MINTA ELŐADÁSOK

NEMZETI HIMNUSZUNK

Kedves hallgatóim! Hazafiúi áhítattal szoktuk elmondani a Magyar Hiszekegyet, amelynek egyik sora ekképen szól: „...hiszek Magyarországot feltámadásában”. Isten meghallgatta hő imánkat s a feltámadás megkezdődött. Vér nélkül visszaadta a Felvidéknek azt a részét, amelyen a magyar lakosság van többségben. Nagy volt az öröm mindenütt a csonka hazában, de még nagyobb visszatérő testvéreink körében, akik boldogan borultak közös édesanyánk: a magyar haza kebelére. könnyeket fakasztó öröm, szinte az égis feltörő lelkesedés áradt ki minden felvidéki magyar, sőt az idegenajkú honpolgárok szívéből is és újra meg újra felhangzott ajkukon az imádságos ének: „Isten, áldd meg a magyart!... Ez a szívből fakadt ének nemcsak Istenhez fohászkodás volt, hanem egyúttal vallomástétel, hogy magyarnak érzik magukat. A húszévi rabság nem tudta elfeledtetni velük a magyar himnuszt. Bizony könnyeket csalt a mi szemünkbe is, amikor a rádió közvetítette felvidéki véreink ajkán felcsendülő nemzeti imádságunkat. Féltve őrizték ezt a minden magyar előtt szent éneket szívüknek mélyén. Nyíltan nem énekelhették, mert ez vallo-más lett volna magyarságuk mellett, amit az idegen hatalom börtönnel sújtott.

A magyar nemzeti himnusról szólok előadásomban, nemcsak azért, mert hazatérő testvéreink ezzel adtak kifejezést hálás örömüknek, hanem azért is, mert az 1938. év, Szent István esztendeje, századik évfordulója Kölcsey Ferenc költőnk halálának, aki a himnuszt írta. Az ő emlékének is áldozni akarunk, amikor a Himnusról szólunk.

A *himnusz* idegen eredetű szó. A latin nyelvből került a mi nyelvünkbe. Értelme: „dicsőítő ének”. Már az őskeresztények is latin szóval himnusznak nevezték Istent dicsőítő költeményeiket, amelyekhez rendszerint dallam is társult s így himnuszaikat énekelhették is. Ósrégi zoltárainknak nagy része szintén himnusz. De nemcsak a vallásos költeményeket nevezzük himnuszoknak, hanem azokat is, amelyek egy-egy nemzet vágyait, áhítatát, fohászkodását fejezik ki. Ezek *nemzeti himnusok*.

Minden nemzetnek megvan a maga nemzeti himnusza, amelyet hazafias ünnepein szokott énekelni. Más alkalmakkor zenekar játssza el. Ha például Magyarország kormányzója valahol megjelenik és ünnepélyesen fogadják, mindig felhangzik a zenekarban a magyar nemzeti himnusz. Ez tiszteletadás a magyar állam feje iránt. Amikor idegen országokban járt, az ottani zenekarok is a magyar himnusszal köszöntötték a legelső magyar embert.

A magyar nemzeti himnuszt Kölcsey Ferenc 1823-ban írta. Ósrégi, törzsökös magyar család sarjadéka. A Kölcseyek a hagyomány szerint a honfoglaló hét vezér egyikétől származtak. Egyik versében írja a költő Kölcsey: „Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak”.

Arra céloz, hogy ősei még messze keleten, Azsiában éltek. Büszkesége azonban — mint egy másik helyen írta — nem az előkelők büszkesége, hanem nemzeti büszkeség. Arra volt büszke, hogy magyarnak született és ez a büszkeség az ő lelkében egybeolvadt a haza és nemzet szeretetével. Tehát szinte családi örökségképen is élt a költő lelkében ez az izzó hazaszeretet, lelkének egyik jellemző vonása.

Gyermekkorában súlyos csapások érték. Balszemét még mint kisgyermek himlő következtében elvesztette; hatéves korában édesapját, tizenkétéves korában édesanyját veszítette el. A sorscsapások lelkének érzékenységet csak fokozták és zárkóztatóvá tették. Nem élvezte sem a gyermekkor, sem az ifjúkor örömeit. Magába vonult fájdalomával, amelyre olvasmányaiiban s a tanulásban keresett vigasztalást. Iskolái végeztével előbb az álmosdi birtokon, majd a szatmármegyei Csekén a családi birtokon gazdálkodott. Visszavonultan élt, nem vett részt az akkori nemesurak szórakozásaiban. Lelke más után vágyódott: az irodalom, az írók és költők világába. Ettől azonban el volt zárva, mert Cseke nagyon félreesett minden forgalomtól. Így csak levelezés útján tarthatott érintkezést író- és költőtársaival. Később Szatmár vármegye főjegyzője lett s 1832-ben őt választották a vármegye egyik követévé a pozsonyi országgyűlésre. Itt hamarosan feltűnt mély hazafiúi érzéstől áthatott beszédeivel. Különösen a magyar nyelv ügyében elmondott beszéde tett mély hatást. Felszólalt minden olyan kérdésben, amely a nemzet előrehaladását szolgálta. Felszólalt a szegény jobbágnép sorsán való könnyítés érdekében is. Hazatérve elfoglalta korábbi hivatalát s idejét megosztotta hivatali teendői és gazdasága között. De azért tollát sem pihentette, költeményeket és másféle értékes műveket írogatott. 1838-ban, 48 éves korában halt meg. Nemzete nem feledte el kiváló költőjét és szónokát, aki mint ember is fajunknak egyik büszkesége.

Csekei szomorú magányában sokat tépelődött a haza sorsán. Akár a multba, akár a jelenbe nézett, mindenütt csak a baj, szenvedés tűnt szemébe. Nemcsak a mult, hanem saját korának szenvedései, szomorú állapota is mélységes hazafiúi fájdalmat ébresztett lelkében. Végigéli hazájának minden bánatát. Maga mondja egyik írásában: „A haza háromszázéves szenvedését ezerszer érzem megújulni lelkemben“. De a kor is, amelyben a költő élt, az elmúlt évszázad első tizedei, sok okot adtak a hazafiúi aggodalomra.

Ferenc császár és királynak a franciák ellen folytatott háborúja a magyaroknak is nagy véráldozatába került. Joggal remélhette a nemzet, hogy a nagy áldozatokat azzal hálálja meg az uralkodó, hogy tiszteletben tartja törvényeinket s a nemzet maga intézheti sorsát. De nem ez történt. Az országgyűlést 14 éven keresztül össze sem hívták. A nemzet megkérdezése nélkül, önkényes rendeletekkel Bécsből kormányozták az országot. Adókat vetettek ki, katonát szedtek a nélkül, hogy a magyar országgyűlés megszavazta volna. Azokba a vármegyékbe, amelyek a törvénytelen rendeleteket nem akarták végrehajtani, királyi biztosokat küldtek, akik engedelmes szolgálói voltak a bécsi kormánynak. Pénzünk mindjárt a francia háborúk után elértéktelenedett. Kétszer is értékcsökkentést (devalvációt), a pénz értékének leszállítását kellett végrehajtani, hogy az állam pénzügyi helyzete rendbejöjjön. Rendbe is jött, de a magyar nemzet nagyrésze anyagilag tönkrement. Siralmas volt a jobbágnép helyzete is. Adót ebben az időben

csak ő fizetett s ez időtájt oly nagy volt az adóteher, hogy a szegény földművelő jobbágy alig élt. Az egész országot szoros ellenőrzés alatt tartották a bécsi megfigyelők, nehogy valahol valami megmozdulás, függetlenségre törekvés a bécsi hatalom ellen felüsse a fejét.

Sajnos, akadtak a magyarok között is, akikben mintha megingott volna a hazaszeretet, nem törődtek a haza bajaival. Közömbösség vett erőt a lelkeken s csak önmaguknak éltek. Még édes szép honi nyelvünk sem részesült a kellő megbecsülésben. A főrangúak leginkább franciául és németül beszéltek. Igen sok köznemes meg latin nyelven beszélt és levelezett, mert az iskolákban szerzett műveltsége is latinos volt. Törvényeinket is latin nyelven szerkesztették. Hiába hirdették írónk és költőink, közöttük Kölcsy is, hogy nyelvünk a mi legnagyobb kincsünk s a haladáshoz elengedhetetlen a nemzeti nyelv, mégis a magyar nyelv csak később tudott teljes diadalra jutni. És nem akadt férfiú, aki a nemzetet e siralmas állapotából kivette volna. Tűrnie kellett, hogy nem maga intézi sorsát, tehát tulajdonképen szabadsága sincs.

A haza szomorú állapota mélyen beleszántott a nemzete sorsán annyit töprengő Kölcsy szívébe. Az ő érzékeny, búsongásra hajló lelkének kétszeresen fáj a haza minden keserősége. Úgy látta, hogy árva nemzetünkön csak az Isten segíthet. A letűnt vérzivataros századok tenger szenvedésén keresztül is az Ő segítsége tartotta meg fajunkat, csak Ő fordíthat most is a haza sorsán. A költőnek ebből a hitéből született meg a Himnusz, ez a fenséges költemény. Feltárja benne a mult szenvedéseit, bizalmat akar önteni a lelkekbe, hogy hadd lássa a saját kora is, hogy Isten segedelme mindent jóra fordíthat.

Íme a költemény:

(Teljes szövege megtalálható a népiskolák felsőbb osztályainak olvasókönyvében is. A költeményt elszavaljuk, elszavaltatjuk vagy felolvassuk, illetőleg csak félig olvassuk, félig könyv nélkül mondjuk, hogy a kellő helyeken hallgatóink szemébe nézhessünk. Ügyeljünk az esdeklő, a derűs, majd a bánatos hangulat megéreztetésére, mert nem csupán a beszéd tartalma, hanem a hang színezete is fontos éppen az érzelmekeltés érdekében. Majd így folytathatjuk):

Mélyedjünk el egy kissé azokban a gondolatokban, amiket a költő a himnuszban kifejez.

Istenhez esdekel, áldja meg ezt a nemzetet. Hozzon rá a balsors után derűsebb időket, hiszen annyit szenvedett már, hogy nemcsak a multat, hanem jövődjét is megbűnhölte. Így tudjuk elképzelni a mult szenvedéseinek nagyságát, tudniillik annyit szenvedett a multban a magyar, hogy a jövődre is elég volt és most már remélhetjük a szebb jövőt.

Őseinket megáldotta az Isten. Elvezette Bendegúz ősapánk ivadékait a Kárpátokon át a Tisza—Duna rónaságára, ahol a honfoglaló Árpád népe erős nemzetté fejlődött. Árpád véréből származó első királyunk megszervezte a magyar államot s a nemzet virágzásnak indult. Isten megáldotta ezt a földet minden jóval. Rónaságain dús kalászokat érlelt, a tokaji hegyoldalakon pedig olyan bor termett: valóságos nektár, amelyet a pogány hitregék szerint csak az ő isteneik ihattak. Bátor szívvel, acélos karral is

megáldotta a magyart. Sok győzelmet aratott a törökön a Hunyadiak korában, sőt Mátyás király Bécsset is elfoglalta és „nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára“.

Haj, de bűneink miatt lesújtott ránk Isten büntető keze. Magunkra vontuk haragját a belső egyenetlenkedéssel, pártos széthúzással, testvérharcra. Elhatalmasodott főuraink nem egyszer a királlyal is szembe fordultak. A széjjelszakadt nemzeti erő nem tudott ellenállni ellenségeinknek. Ránkzúdult a tatár s elpusztított mindent, ami útjába akadt. Majd a török kerítette hatalmába szép országunknak egész középső vidékét Buda várával együtt és másfélszáz évig nyögtük a török igát. De nemcsak a külső ellenség szorongatott bennünket, hanem — a költő szavai szerint: „Hányszor támadt *tenfiad*, szép hazám, kebledre s lettél magzatod miatt magzatod hamvvedre!“ Saját fiai is egymás ellen szállottak harcra és még jobban tönkretették az országot.

Az üldözötteknek bújkálniok kellett, de üldözőik ott is megriasztották őket. Nem volt honuk saját hazájukban. Bármerre néztek, vér és tűz mindenütt. Elpusztultak erős váraink s az öröm víg dala helyett halálhörgés, siralom zajlik mindenfelé. És hiába a pusztítás, „szabadság nem virul a holtnak véréből, kínzó rabság könnye hull árvánk hó szeméből“ — nyomorúság, szenvedés volt az élet.

A rettentő süllyedésből csak Isten emelheti föl a magyart. Ebben a nagy hitében a költemény végszavaival újra Istenhez esdekel a költő, szánja meg ezt a nemzetet tenger szenvedéséért. Hiszi, hogy Isten újra kegyelmébe fogadja a magyart, aki keményen meglakolt bűneiért, sőt jövődjét is megbűnhötte.

Mélyen a szívünkbe markol a Himnusz egész tartalma. Az a belőle kiáradó hit, hogy Isten megsegíti ezt a nemzetet, ha Benne bízunk s hazája iránt kötelességeit teljesíti: ez teszi Kölcssey Himnuszt a magyar nemzet imádságává.

Ma is mélyen átérezzük azt a nagy hivatást, amit Isten bízott reánk, mikor őseinket erre a földre bevezette. Őrzőjéül rendelte a magyart a Kárpátoktól körülfogott Tisza—Duna medencéjének. És bár a multban sokszor közel állott nemzetünk a pusztuláshoz, Isten megóvta a megsemmisüléstől. És azóta sem tört meg ez a nemzet, mert hite mindig talpra állította. Bizakodva nézhetünk most is a magyar jövő felé. Nem pusztulhat el a magyar, amíg hisz és bízunk Istenében, amíg hazáját szereti, nemzeti hagyományait megbecsüli s minden erejét hazájának szenteli. Ez a jövőbe vetett hitünk lobog fel, valahányszor a Himnuszt énekeljük.

Nemzeti himnuszunk dallamát *Erkel Ferenc*, egyik legkiválóbb zeneköltőnk írta 1845-ben s ugyanezen évben mutatták be először a pesti Nemzeti Színházban. Már a bemutatón is könnyekig meghatotta a közönséget. Valami olyan áhítat fogja el az ember lelkét a Himnusz dallamának hallatára, mint amikor a templomba lép. Harangzúgás, orgonabúgás, imádságos hangulat érződik a fenséges dallamban. A költő verse is Istenhez fohász kodik és imádság száll a dallamban is az örök Istenhez. Az ének szárnyain emelkedik lelkünk a Mindenhatóhoz: áldja meg annyi nehéz szenvedés után a magyart nemzetet.

Ez a gyönyörű himnusz egyik legrágább nemzeti kincsünk, valósággal szent ereklyénk. Éppen ezért csak áhítatos tisztelettel, bensőséges hazafiúi érzéssel énekelhetjük. Iránta való tiszteletünknek és megbecsülésünknek külsőképen is kifejezésre kell jutnia. Ennek jeléül, ha ültünk, fel kell állanunk, ha a Himnuszt énekeljük, vagy ha csak hallgatjuk is. A katonáknak, a levante- és diákifjúságnak feszes „vigyázz”-állásban kell állaniuk, amíg elhangzik, de így kell végighallgatnia vagy énekelnie minden magyar embernek. Mozgolódás, beszélgetés megengedhetetlen nemzeti énekünk hangjai alatt.

Aki az énekléshez a kezdő hangot megadja, ügyeljen arra, nehogy magasan kezdje. A Himnusz ugyanis nagy hangterjedelmű ének s éppen a vége felé (a „Megbűnhötte” szó első hangján) emelkedik legmagasabbra. Ha a kezdőhang magas volt, akkor a vége rendszerint rikácsolás lesz, ami különösen a tömegéneklésnél szokott megtörténni, mert sokan nem bírják a magas hangot és eltorzítják gyönyörű nemzeti énekünket. Már pedig a Himnuszt csak szépen szabad elénekelni. Ezért lehetőleg zeneértő ember adja meg a kezdőhangot. (A tömegéneklés számára legalkalmasabb a B-dur; a Himnusz kezdőhangja a harmadik lépcső, ebben a hangnemben tehát a „d“.)

Ezelőtt ismételni is szokták a Himnuszt, mégpedig onnan: „Balsors akit régen tép...”, vagy pedig csak az utolsó sorát: „Megbűnhötte már e nép...” Így aztán gyakran megesett, hogy az egyik innen, a másik onnan kezdte az ismétlést, amiből dísztelen, bántó hangzavar keletkezett. Ilyesminek a Himnusz éneklése közben megtörténnie nem szabad. Éppen ezért a legutóbbi időben a döntésre illetékes helyen úgy rendelkeztek, hogy a Himnuszt *egyáltalán nem kell, nem is szabad ismételni*. Különben is elég hosszú a Himnusz ismétlés nélkül is. A jövőben tehát elejétől végig énekeljük el s ezzel be is fejezzük az éneklést.

Nemzeti himnuszunk közel egy évszázad alatt összeforrt a magyar lélekkel. A mi himnuszunk nemcsak fohászkodás Istenhez, hanem egyúttal mély érzésből fakadó vallomás magyar voltunk mellett. Felhangzik a nemzeti öröm és bánat napjaiban egyaránt, ünnepnapjainkon pedig áhítattal énekeljük az Isten házában.

És most, amikor Kölcsey Ferenc, a Himnusz költője emlékének áldozunk: iránta érzett hálánk és kegyeletünk kifejezéséül énekeljük el a Himnuszt. Ez lesz a legszebb virág s babérkoszorú, amelyet a költőnek a szatmárcsekei temetőben domboruló százszentendős sírjára helyezhetünk.

Németh Sándor